

Wstęp

Przygotowując w 2019 roku do druku 26 numer „Interdyscyplinarnych Kontekstów Pedagogiki Specjalnej” jego motywem przewodnim uczyniłam pojęcie wielowątkowości. Wtedy także postanowiłam zmierzyć się z projektem monografii wieloautorskiej, która od dawna wydawała mi się potrzebna w odniesieniu do zmian społecznych, ale także coraz silniej zarysowywanych zmian w polityce oświatowej ukierunkowanych na „przenikanie się” wielu różnych grup podmiotów w jednej przestrzeni edukacyjnej. Im dłużej analizowałam podejmowane przez badaczy zagadnienia dotyczące człowieka (na różnych etapach jego życia), tym bardziej utwierdzałam się w przekonaniu, że pomimo różnych perspektyw, problemów, obszarów jego funkcjonowania, najczęściej analizy sprowadzały się do poszukiwania rozwiązań teoretycznych i praktycznych w zakresie jego holistycznego funkcjonowania. To ujęcie holistyczne coraz częściej jest przedmiotem zainteresowań pedagogów, pedagogów specjalnych. Bogusław Śliwerski w swoich rozważaniach o pedagogice holistycznej zwrócił uwagę na ważną również dla mnie konstatację dotyczącą zmiany, akurat w jego ujęciu – metodologicznej, ale widocznej także (w moim odczuciu) w podejściach do analiz teoretycznych i empirycznych podejmowanych problemów wśród pedagogów.

Jakże często zaskakują nas wśród pedagogów po pewnym okresie ich rozwoju zawodowego (naukowego) zmiany afirmowanych przez nich jeszcze do niedawna podejść badawczych, teorii czy nawet ideologii pedagogicznych. Ktoś, kto jeszcze kilka czy kilkanaście lat temu był promotorem nurtu myślenia i działania dyrektywnego, autorytarnego, dzisiaj zwraca się w kierunku pedagogiki emancypacyjnej czy pedagogiki głębi albo dowodzi swoimi rozprawami przejścia z nurtu ortodoksyjnej pedagogiki socjalistycznej w kierunku personalizmu katolickiego, pedagogiki pragmatycznej, pedagogiki racjonalnego krytycyzmu lub jeszcze innej. Można się zastanawiać nad tymi przełomami światopoglądowymi czy ideowymi w środowisku naukowym, które dość wrażliwie, szczególnie w obszarze nauk o wychowaniu, reaguje na zmiany społeczno-polityczne, kulturowe i gospodarcze w kraju czy na świecie. Być może warto dociec, czy nagła lub ewolucyjna reorientacja podejść badawczych, w tym teoretycznych, wiąże się z odkryciem i fascyna-

cją alternatywnej pedagogii, uświadomieniem sobie potrzeby zejścia z dotychczasowej drogi, czy może jest efektem modyfikacji odmiennego sposobu myślenia, jakiegoś resentymentu czy powrotu do innych źródeł¹.

I właśnie dostrzeganie tej zmiany w podejmowanych zagadnieniach oraz zauważanie obszarów zainteresowań pedagogów i pedagogów specjalnych, zachęciło mnie do zebrania w jednym tomie różnych spojrzeń na wspólne i swoiste problemy funkcjonowania grup „wyodrębnionych”, a także ich współfunkcjonowania w grupach heterogenicznych.

Tym, co łączy wszystkie teksty, jest skupienie się na człowieku i jego wielowymiarowości w kontekście potrzeb, możliwości, ograniczeń, wieku, wyborów, działania, twórczości. Takie skoncentrowanie tekstów naukowych wpisuje się w to, o czym pisał Waldemar Furmanek, wskazując, że „powoli jednak przebija się już obecnie w opiniach badaczy pogląd o konieczności uznania prymatu człowieka (homocentryzm) i przyjmowaniu założenia o poliparadygmatyczności prowadzonych badań”². Twierdził dalej, że „wracamy do czterech pytań Immanuela Kanta dotyczących człowieka, który w *Krytyce czystego rozumu*, pytając o człowieka, stawia pytanie: Co mogę wiedzieć? Co powinienem wiedzieć? Czego mogę się spodziewać? Czym (kim) jest człowiek? (Kant 1957, s. 548)”³. Podobne spostrzeżenia w *Pedagogice holistycznej* zawarł B. Śliwerski.

Rewolucja postindustrialna stawia pedagogikę przed szczególnym wyzwaniem budowania cywilizacji *humanum*, w której pomożemy dzieciom i młodzieży, ale i światu dorosłych czy osób starszych rozwiązywać ich codzienne problemy w realu z jednoczesnym zrozumieniem sensów zachodzących w wirtualnym świecie... Pedagogiką holistyczną jest ta, która daje pierwszeństwo postrzegania i traktowania osoby jako jedności biosocjopsychofizycznej, która doświadcza świata wewnętrznego i zewnętrznego całą sobą, swoją duchowością⁴.

Paradygmatyczna zmiana w pedagogice specjalnej⁵ (i nie tylko) ukierunkowana na humanistyczne koncepcje podkreślające pełne i równoprawne uczestnictwo każdego człowieka we wszystkich wymiarach życia indywidualnego i społecznego stała się dla wielu badaczy ukierunkowaniem swoich rozważań ku „edukacji włączającej”, edukacji grup zróżnicowanych, czyli edukacji dla wszystkich. Zaprezentowane w monografii analizy i wyniki badań usytuowane zostały w odniesie-

¹ B. Śliwerski, *Pedagogika holistyczna. Studium z perspektywy metanauk społecznych*, Warszawa 2020, s. 227.

² W. Furmanek, *Pedagogika wobec wyzwań współczesności*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio J – Paedagogia – Psychologia 2013, vol. XXVI, 1–2, s. 12.

³ Tamże.

⁴ B. Śliwerski, dz. cyt., s. 231.

⁵ I. Chrzanowska, *Pedagogika specjalna. Od tradycji do współczesności*, Kraków 2015, s. 387–422.

niu do zmian społecznych i głębokiego uznania różnorodności świata, w którym funkcjonujemy. Mam nadzieję, że odnajdziecie tu Państwo odpowiedzi i kolejne pytania dotyczące kondycji człowieka (w jego kontinuum życia) w kontekście jego potrzeby samorealizacji, pasji tworzenia i poszukiwania możliwości wypełniania ról społecznych, wsparcia merytorycznego i psychologicznego, sytuacji edukacyjnej i życiowej.

Bo jak pisze B. Śliwerski:

Integracja dzieci z różnego rodzaju problemami własnej egzystencji, dysfunkcjami, słabościami własnego organizmu czy/i psychiki w szkołach stała się nie tyle trendem we współczesnym świecie, ile znaczącą zmianą kulturową, mentalną i wspomaganą przez polityków, którzy są wrażliwi na los krzywdzonego dziecka. Pedagogika inkluzyjna jest – niezależnie od tego, jak definiują ją pedagodzy specjaliści – pedagogiką wspólnego mianownika, pedagogiką humanistyczną, która zobowiązuje nauki o wychowaniu do integracji wiedzy o człowieku, jego istocie, losie, doświadczeniach oraz szansach na rozwój potencjału, z jakim przyszło mu żyć we względnie cywilizowanym świecie⁶.

Mam nadzieję, że lektura tekstów dostarczy Państwu inspiracji do poszukiwania rozwiązań, które przyczynią się do budowania kompetencji osobistych każdego człowieka w obszarze samoświadomości, samoregulacji i motywacji, dzięki którym będzie mógł w pełni realizować się w życiu.

Pierwsza część tekstów dotyczy *teoretycznych kontekstów uwarunkowań edukacji grup zróżnicowanych*. Kolejną wyodrębnioną przeze mnie częścią są teksty ukazujące w pewnym sensie *uniwersalność* problemów osób ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Część ta nosi nazwę *Różnorodność podmiotów – różnorodność wyzwań*.

Całość monografii kończy tekst Kazimiery Krakowiak, który Autorka nazwała esejem opartym na wieloletnich doświadczeniach dotyczących rozważań o wartościach kształcenia w szkole włączającej. Uznałam, że może on zastąpić część podsumowującą niniejszą książkę, ponieważ autorka podejmuje w nim zagadnienia *wielopoziomowości* i *wszechstronności poszukiwań dróg samorozwoju, kontroli rozumienia siebie i świata oraz projektowania przestrzeni edukacyjnej dla innych*.

Mam nadzieję, że rozważania podjęte przez Autorów w prezentowanej monografii staną się inspiracją dla pedagogów i pedagogów specjalnych do poszukiwania możliwości samorozwoju, ale także obszarów współpracy z innymi w zakresie współprojektowania własnej drogi zawodowej i drogi edukacyjnej każdego, komu potrzebne jest wsparcie w tym zakresie.

⁶ B. Śliwerski, dz. cyt., s. 240.

Dziękuję wszystkim Autorom za pozytywną odpowiedź na zaproszenie do wspólnej monografii. Dzięki Wam mogłam ukazać wielość spojrzeń, obszarów, wyzwań współczesnej edukacji i stworzyć książkę, która jest tak samo heterogeniczna jak świat, w którym żyjemy.

Serdeczne podziękowania składam recenzentom: prof. Teresie Żółkowskiej i dr. hab. Piotrowi Plichcie. Państwa cenne wskazówki i pozytywna ocena zaproponowanej rozprawy była potwierdzeniem sensu wydania publikacji.

Beata Jachimczak
redaktor naukowy